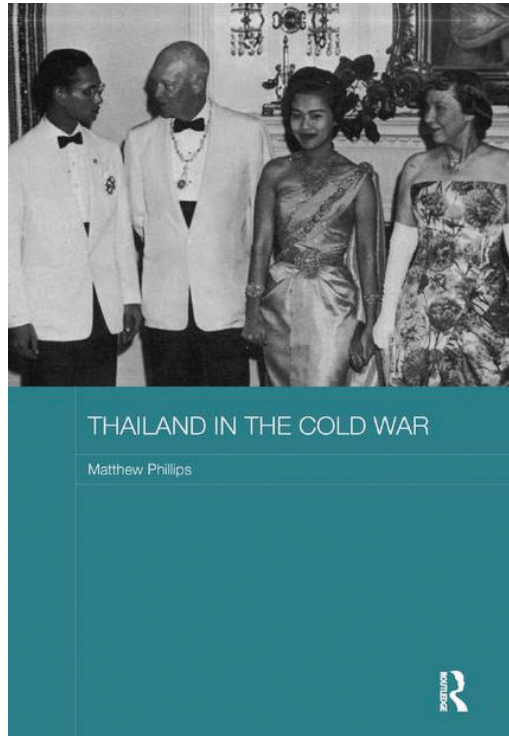

Thailand in The Cold War¹

โดย Matthew Phillips

ณัฐวดี เจนสิริวงศา²

หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสงครามเย็น (Cold War) มีอยู่จำนวนมาก แต่มักจะศึกษาและอธิบายในเชิงการเมืองและการทหารเป็นส่วนใหญ่ ทว่าหนังสือ “Thailand in The Cold War” ของแมทธิว ฟิลลิปส์ (Matthew Phillips)² ซึ่งปรับปรุงมาวិทยานิพนธ์หัวข้อ **“Oasis on a Troubled Continent: Culture and Ideology in Cold War Thailand”** เมื่อฟิลลิปส์ศึกษาที่วิทยาลัยบูรพคดีศึกษาและการศึกษาแอฟริกา มหาวิทยาลัยลอนดอน (The School of Oriental and African Studies; SOAS University of London) ได้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับสงครามเย็นในด้านที่แตกต่างออกไป โดยเน้นศึกษาไปในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่ง ฟิลลิปส์ มองว่าเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่แนบชิดระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาในยุคหนึ่ง หนังสือเล่มนี้มุ่งหมายที่จะค้นหาคำตอบว่า อิทธิพลของอเมริกันมีผลต่อแนวคิดชาตินิยม / ความเป็นชาตินิยมไทยอย่างไร โดยตลอดทั้ง 6 บทของหนังสือ ผู้เขียนได้นำข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ค่านิยมในการบริโภค การท่องเที่ยว มาอภิปรายถึงวัฒนธรรมอเมริกันที่แฝงตัวอยู่ในบริบทสังคมไทย และในตอนท้ายเขาก็ได้สรุปว่า ความเป็นไทย (Thainess) เกิดจากอิทธิพลของทั้งไทยและสหรัฐอเมริกา

¹ Phillips, Matthew. (2016). Thailand in the Cold War. London, Routledge.

² นิลิตปริญาโทภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หากใครเคยได้อ่านบทความของธงชัย วินิจจะกูล เรื่อง “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑที่ทั้งในและนอกประเทศ”¹ เชื่อว่าจะช่วยทำให้การอ่านหนังสือเล่มนี้ได้รสรสมากยิ่งขึ้น เนื้อหาของบทความ “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์” มีความสอดคล้องกับเนื้อหาใน “*Thailand in The Cold War*” ในหลาย ๆ ด้าน แม้ว่าบริบทในช่วงเวลาจะแตกต่างกันก็ตาม โดยบทความของธงชัยจะมุ่งเน้นไปในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ศูนย์กลางโลกในสายตาของสยามได้ย้ายจากจีนไปสู่จักรวรรดิตะวันตก ชนชั้นนำของสยามพยายามไขว่คว้าความเป็น “ศิวิไลซ์ (Civilized)” แบบยุโรป และเหล่า ชนชั้นนำพยายามแสดงให้โลกภายนอกเห็นว่าแท้จริงแล้วสยามไม่ได้มีความเจริญเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่ ศูนย์กลางความเจริญของสยามอยู่ที่เมืองกรุง ในชนบทและชายขอบไกลออกไปคือพื้นที่ที่ยังขาดความเจริญ ล้าหลัง และป่าเถื่อน กลุ่มชนชั้นนำสยามเป็นตัวแทนของความเจริญในประเทศ โดยมีอารยธรรมของชาติตะวันตกเป็นตัวเปรียบเทียบ การแสวงหาความศิวิไลซ์ของชนชั้นนำสยามก็เพื่อยกระดับสถานะของตนให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศซึ่งล้วน แต่เป็นเจ้าอาณานิคมในยุคนั้น

เช่นเดียวกับ “*Thailand in The Cold War*” ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเริ่มเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ชนชั้นนำของไทยได้พยายามดึงตัวเองออกจากรัฐชาติที่อยู่ชายขอบของโลกเข้าสู่ศูนย์กลางทางอำนาจผ่านการเชื่อมโยงและการเลือกข้างกับสหรัฐอเมริกาผู้ซึ่งเป็นมหาอำนาจนำในขณะนั้น ไม่เพียงแค่มลประโยชน์มากมายที่เหล่าผู้นำจะได้รับจากการอยู่ฝ่ายโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ยังได้ยกระดับความทันสมัยของประเทศ และแสดงความเหนือกว่าชนชาติอื่นรอบข้างซึ่งเป็นผลทำให้ไทยเต็มใจเข้าร่วมและรับเอาวัฒนธรรมอเมริกันเข้าสู่สังคม

อิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันได้ส่งผลทำให้การนิยามความเป็นไทยที่ทันสมัย ไม่ได้ยึดโยงอยู่ที่เชื้อชาติ (race) อีกต่อไป ความเป็นไทยและวัฒนธรรมหลักของชาติถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ซึ่ง Matthew มองว่าช่วงทศวรรษ 1950 แม้ไทยจะใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาในด้านการเมือง แต่นโยบายด้านวัฒนธรรมของรัฐ (state cultural policy) ยังคงเป็นเอกเทศ ตลอดจนนโยบายต่างประเทศที่ค่อนข้างแสดงออกว่าไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-alignment) แต่ จุดเปลี่ยนคือ การ “ปฏิวัติ” ค.ศ. 1958 (พ.ศ.2501 ภายใต้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ซึ่งไทยได้ย้ายไปอยู่ใต้ระบอบอเมริกันอย่างสิ้นเชิง

การเข้ามาของวัฒนธรรมอเมริกันและการที่ไทยโน้มรับอิทธิพลจากต่างชาติ เป็นไปพร้อม ๆ กันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามโดยตรง ทำให้มีศักยภาพในการบริโภคและการจับจ่ายสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ตัวเอง จนเกิดเป็นลักษณะการดำเนินชีวิตแบบ “บริโภคนิยม” ขณะเดียวกันอำนาจที่เพิ่มมากขึ้นเหนือประเทศอื่น ก็ทำให้สหรัฐมุ่งว่าตนมีหน้าที่ที่ต้องรักษาความสงบสุขให้แก่ส่วนอื่นของโลก² และต้องคอยปกป้อง ‘*West civilisation*’ แทนที่ชาติมหาอำนาจเก่าอย่างยุโรปผู้ได้รับผลกระทบและเสียหายอย่างหนักจากสงครามโลกในครั้งนั้น ซึ่งนำไปสู่การถอนตัวจากรัฐอาณานิคมในภูมิภาคเอเชีย จนเกิดเป็นช่องว่างทางอำนาจ (a huge power vacuum) และกลายเป็นเวทีชิงชัยระหว่างสหรัฐอเมริกาและลัทธิคอมมิวนิสต์

อย่างไรก็ตาม สิ่งก็ตามมาพร้อม ๆ กับการประกาศเอกราชจากจักรวรรดินิยมตะวันตก คือลัทธิชาตินิยมที่เพิ่มสูงขึ้น ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวอเมริกันซึ่งเป็นชนผิวขาวเช่นเดียวกับอดีตเจ้าอาณานิคมยุโรปมีความเสี่ยงที่จะถูกชาตกรรม ในภูมิภาคนี้ ยกเว้นประเทศเดียวที่ไม่เคยเผชิญประสบการณ์อันเลวร้ายจากการตกเป็นอาณานิคม และเป็นมิตรกับชนผิวขาวมากกว่าประเทศอื่นในภูมิภาค นั่นคือ ประเทศไทย สื่อสิ่งพิมพ์อเมริกันบรรยายภาพไทยประหนึ่งโอเอซิสท่ามกลางกลุ่มคอมมิวนิสต์ และพวกชาตินิยมหัวรุนแรง ชาวอเมริกันสามารถมาใช้ชีวิตแบบ ‘*the good life*’ ได้ที่นี่ โดยมีจิม ทอมป์สัน (Jim Thompson) เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าชาวอเมริกันสามารถประสบความสำเร็จได้ในประเทศไทย

ผู้นำรัฐบาลไทยก็มีความชาญฉลาดที่จะนำความทันสมัย/อิทธิพลแบบอเมริกันมาสนับสนุนฐานความชอบธรรมทางการเมืองของตนเอง นโยบายรัฐนิยมของรัฐบาลพิบูลสงครามกำหนดว่าอะไรคือสิ่งที่แสดงถึงความเป็น “ไทย” และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามนโยบายนี้ ก็ได้ทำให้ผู้คนรู้สึกว่ายาม/ไทยกำลังเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ (New era) ที่มีความเท่าเทียม ความเจริญ และความทันสมัยอยู่ภายใต้ร่มเงา ซึ่งฟิลลิปส์ได้ยกประเด็นเครื่องแต่งกายมาเป็นกรณีศึกษา การแต่งกายแบบ ‘ไทย ๆ’

¹ ธงชัย วินิจจะกูล. (2546). ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑที่ทั้งในและนอกประเทศ. รัฐศาสตร์สาร. 24(2): 1-66.

² ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า แนวคิดแบบนี้เป็นการมองแบบ The White man's burden หรือภาระหน้าที่ของคนขาวผู้มีอารยะ และความเจริญ ที่ต้องช่วยเหลือและเผยแพร่ความเจริญให้แก่ชนชาติอื่นที่ยังล้าหลัง (ซึ่งส่วนใหญ่หมายถึงชนผิวสี)

ของรัฐนิยม คือการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสำเร็จรูป สวมถุงมือ และหมวก นิตยสารแฟชั่นที่ระบุเครื่องแต่งกายตามวาระต่างๆ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดความทันสมัยแบบอเมริกันที่แฝงอยู่ในนโยบายรัฐนิยม

เช่นเดียวกับสฤชดี ไม่เพียงใช้วาทกรรมภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และการกระโจนเข้าร่วมโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกาเพื่อส่งเสริมการกุมอำนาจทางด้านความมั่นคงให้แก่ตนเองและกองทัพเท่านั้น แต่การเข้ามาของอเมริกันหมายถึงเงินทุน การพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และภาคบริการ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสร้าง ความนิยม ตลอดจนความชอบธรรมของระบอบพ่อขุนในหมู่ประชาชน โดย “*Thailand in The Cold War*” เลื่อนำเสนอข้อมูลจาก “อนุสาร อ.ส.ท. (Anusan Osotho)” จุลสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยของ “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ อ.ส.ท. (The Tourist Organisation of Thailand; TOT)”¹ เป็นภาพแทนของการโฆษณาชวนเชื่อในช่วงสงครามเย็น

ไม่เพียงแค่อนุสาร อ.ส.ท.เท่านั้น แต่ ผู้เขียนยังได้เลือกใช้นิตยสารและสิ่งพิมพ์ร่วมสมัย จากทั้งของไทยและของสหรัฐอเมริกาเป็นหลักฐานชั้นต้นประกอบการวิเคราะห์ เช่น *Vogue*, *Bangkok Post*, *House & Garden*, *คนเมือง*, *ภาพข่าวสยามนิกร* ตลอดจนภาพยนตร์และสารคดีต่างๆ รวมไปถึงเอกสารชั้นต้นจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติในไทยและสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังมีการอ้างอิงหลักฐานชั้นรองมากมายที่ตีพิมพ์ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

สำหรับผู้วิจารณ์ หนังสือเชิงวิชาการบางเล่มที่ดีพิมพ์ในสำนวนอังกฤษ มักจะต้องใช้เวลาในการอ่านและทำความเข้าใจค่อนข้างนาน แต่สำหรับ “*Thailand in The Cold War*” เขียนด้วยภาษาที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป ผู้อ่านสามารถอ่านเอาเรื่องแบบสนุกสนานได้โดยไม่ต้องอาศัยพจนานุกรมมากนัก การอ่านหนังสือเล่มนี้ ทำให้ผู้วิจารณ์ได้รับมุมมองใหม่ที่มีต่อสงครามเย็น และไม่ได้ถูกจำกัดในด้านการทหารหรือความมั่นคงอีกต่อไป แม้ว่าหนังสือเล่มนี้ จะเน้นหนักไปในเชิงวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดมาจากกลุ่มชนชั้นนำ และศึกษาไปที่อิทธิพลของอเมริกันในช่วงนั้นเป็น ส่วนใหญ่แต่ผู้วิจารณ์อยากแนะนำให้ผู้สนใจประวัติศาสตร์การเมือง หรือวัฒนธรรมในยุคสงครามเย็นได้ลองอ่านหนังสือเล่มนี้ เพื่อเปิดโลกทัศน์และรับแนวคิดใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไปจากเดิม

¹ ปัจจุบันคือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. (Tourism Authority of Thailand; TAT)